

Eric Corijn (red.), *Collaboratie in Vlaanderen. Vergeten en vergeven?*, Antwerpen, Manteau, 2002, 214 pp., ISBN 90-223-1751-X.

José Gotovitch & Chantal Kesteloot (dir.), *Collaboration, répression. Un passé qui résiste*, Bruxelles, Labor, 2002, 237 pp., ISBN 2-8040-663-3.

José Gotovitch & Chantal Kesteloot (ed.), *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2003, 228 pp., ISBN 90-382-0359-4.

In hetzelfde jaar verschenen drie verzamelbundels over de collaboratie en de doorwerking ervan na de oorlog. De eerste onder redactie van cultuurfilosoof en sociaal wetenschapper Eric Corijn, verbonden aan de Universiteit Antwerpen en de Vrije Universiteit Brussel, de andere twee – een Franstalige en een Nederlandstalige versie van hetzelfde boek – geredigeerd door de Franstalige historici van het SOMA, José Gotovitch en Chantal Kesteloot. De Franstalige versie was de oorspronkelijke en was uitdrukkelijk bedoeld om het Franstalige publiek in België ervan te overtuigen dat Belgische historici, Nederlandstalige en Franstalige, eigenlijk niet meer fundamenteel van mening verschillen over de interpretatie van de collaboratie en de repressie in België. De Nederlandstalige editie wilde omgekeerd het brede publiek in Vlaanderen laten kennismaken met de opvattingen van Franstalige historici.

De publicaties sloten aan bij enkele politieke initiatieven. In september 1999 riep een twintigtal Vlaamse intellectuelen in een tekst met als aanhef *Voorwaarts maar niet vergeten* op tot “*een eerlijk en rechtvaardig oordeel over collaboratie en repressie in Vlaanderen*”. Ze wilden een breed maatschappelijk debat openen. Tegen die

achtergrond sprak in augustus 2000 Frans-Jos Verdoodt – een van de leden van de groep – in eigen naam een ‘historisch pardon’ uit op de IJzerbedevaart in Diksmuide. Het werd gevolgd door een studiedag in het Vlaams parlement in juni 2001, een resolutie in de plenaire vergadering van het Vlaams parlement op 20 maart 2001 die “*vanuit democratisch en humaan oogpunt*” de tijd gekomen achtte “*voor verzoening tussen alle Belgen*” en voor “*begrip en vergevingsgezindheid zonder te vergeten*”. De Voorwaarts-groep kreeg de prijs van de Vlaamse regering. Daardoor ontstond bij sommigen de indruk van ‘politieke recuperatie’ en het ‘afblokken’ van het maatschappelijk debat.

Uit onvrede daarmee werd op initiatief van Charta 91, een tien jaar eerder ontstaan netwerk van individuele burgers tegen de verrechtsing met Eric Corijn als drijvende kracht, op 24 september 2001 in Antwerpen, precies tien jaar na de eerste Zwarte Zondag, een studiedag gehouden, om het debat opnieuw aan te zwengelen. Het eerste boek was daar de neerslag van. Het bevat een aantal lezenswaardige bijdragen. Tot die categorie behoren de bijdragen van Herman Van Goethem en Gita Deneckere die reflecteren over de maatschappelijke rol van de historicus in het publieke debat, van Bruno De Wever die de manier vergelijkt waarop elkaar opvolgende generaties historici in Nederland en België met het oorlogsverleden omgingen, van Dirk Luyten over de kritiek op de democratie in het interbellum en van Lieven Saerens die aanduidt hoe de stad Antwerpen tegenover de geschiedenis van zijn joden een merkwaardige ‘vergetelheid’ ontwikkelde, en ook van Pieter Lagrou over de doorwerking van collaboratie en repressie, althans het kernstuk ervan, want op het einde van zijn inleiding (p. 66) en in de laatste twee alinea’s (pp. 75-76) is er een verglijding naar het pamflettaire. De andere bijdragen (Corijn, Grauwels, Verbraeken en Reynebeau), zijn ten dele beneden peil, ten dele pamflettaire en puur politieke geschriften die meer willen overtuigen door gedreven retoriek dan door nuchtere analyse. Het boek kent nauwelijks structuur en weinig samenhang tussen de hoofdstukken, en beperkt zich qua inhoud – zoals de titel zegt – tot Vlaanderen.

De boeken onder redactie van Gotovitch en Kesteloot wilden eveneens aansluiten bij de politieke actualiteit van de discussie rond amnestie en het historisch pardon, maar behandelen België als geheel en halen ten dele hun waarde juist uit de vergelijking tussen de manier waarop het oorlogsverleden in beide taalgemeenschappen werd verwerkt. Ze bevatten eerst twee bijdragen over respectievelijk Franstalige en Vlaamse collaboratie (Alain Colignon en Bruno De Wever) en dan zeven hoofdstukken over de naoorlogse tijd: over de bestraffing van de economische collaboratie (Dirk Luyten), de beeldvorming op de eigen collaboratie in Wallonië en Vlaanderen (Francis Balace, Marnix Beyen), de Franstalige perceptie van de Vlaamse collaboratie (Alain Colignon en Chantal Kesteloot), en enkele meer

actuele teksten van belang voor het maatschappelijk debat nl. ethische beschouwingen (Jaap Kruithof) en het verhaal van het Voorwaarts-initiatief en wat ermee samenhang (Frans-Jos Verdoodt). In het besluit peilen de samenstellers naar de evoluerende opvattingen in elk van beide taalgemeenschappen en constateren ‘verschillende gezichtspunten’ in de brede publieke opinie, maar toenemende convergentie bij de historici. De boeken worden besloten met een chronologie van de collaboratie in België (Alain Colignon), de oproep van de Voorwaarts-groep en de tekst van het decreet dat in het Vlaams parlement op 20 maart 2002 werd aanvaard over de verwerking van het oorlogsverleden in Vlaanderen.

Vooraf twee hoofdstukken werpen enig licht op de Vlaamse beweging. Het eerste is de bijdrage van Marnix Beyen over de Vlaamse beeldvorming van bezetting en repressie. Vertrekkend van literaire voorbeelden gaat hij op zoek naar de genese van het stereotiepe beeld dat het Vlaamse collectieve geheugen na de oorlog is gaan beheersen en dat vooral in katholieke Vlaamse kringen steeds verder ontwikkeld werd: dat van de ten onrechte gestrafte Vlaamse idealistische collaborateur. Beyen analyseert op knappe manier de strategieën waarmee dit beeld verspreid werd – woordenschat, beklemtonen van conflicten met de bezetter, nadruk op idealisme, een emotioneel en geen ideologisch engagement – en legt uit waarom in diezelfde kringen daartegenover geen positief beeld van het verzet, dat o.m. door de overheid werd gepropageerd, wortel kon schieten. Fundamenteel hierin was volgens hem dat het Vlaamse zelfbeeld – onder meer het slachtofferperspectief – zoals dat tijdens het interbellum was gegroeid, tijdens en na de oorlog gewoon werd gecontinueerd tot diep in de jaren zestig. Ook het hoofdstuk van Alain Colignon en Chantal Kesteloot met als titel een vers uit een chanson van Brel *Nazis durant les guerres...* is interessant voor de geschiedenis van de Vlaamse beweging, omdat het aangeeft hoe Vlaanderen en de Vlaamse beweging in Wallonië en (Franstalig) Brussel werd gepercipieerd. De auteurs gaan na hoe het dubbele stereotiepe beeld ontstond van de Vlaming als een boerenpummel en het Vlaamse volk als intrinsiek aangetrokken tot collaboratie, tot het verraden van België en tot het fascisme, en welke politieke groepen er onder invloed van welke gebeurtenissen de dragers van waren. De twee wereldoorlogen met activisme en collaboratie namen in dat proces een centrale plaats in, maar ook het anti-Belgische Vlaams-nationalisme van het interbellum, en de “*terugkeer van de zwarten*” in de golden sixties met de politieke conflicten rond Leuven, Brussel en Voeren.

Een vergelijking tussen beide boeken – die van Corijn en Gotovitch-Kesteloot – valt in het voordeel van het laatste uit, vooral omdat in het eerste boek de grenzen tussen een zuiver wetenschappelijke en een politiek geëngageerde benadering bewust werden doorbroken, met als nadeel dat het geheel een pamflettair karakter krijgt, ook omdat soms in de meer waardevolle bijdragen plots de balans doorslaat naar emotionele opinies en *statements* die politiek willen overtuigen in plaats van

verstandelijk inzicht verschaffen. Natuurlijk heeft elke historicus ook een maatschappelijke roeping, en moet hij tussenbeide komen in het maatschappelijk debat. Maar wellicht heeft dat meer effect als hij zich uitdrukkelijk beperkt tot zijn rol van historicus, en de rol van politieke propagandist vermijdt. [LOUIS VOS]